

A modern kereszténydemokrácia megjelenése Magyarországon

A Demokrata Néppárt 1944–1949

A kezdetek

A kereszténydemokrácia gyökerei a francia, illetve az ipari forradalomig nyúlnak vissza. Az első keresztény pártok a 19. században jelentek meg, mai formájukban a második világháború időszakában jöttek létre. A fogalmat, a kifejezést „keresztény demokrácia” a francia forradalom idején, 1791-ben használták először. Tudatos politikai tartalommal az 1830–1848 közötti időszakban ruházták fel. A liberális kapitalizmus társadalmi kihívásaira adott keresztény társadalmi válasz XIII. Leo pápa Rerum novarum (1891) enciklikájával kezdődött, amely a szociális igazságosságot helyezte a keresztény társadalomfelfogás középpontjába.

Az 1894–1895-ben bevezetett magyar egyházpolitikai reformok szervesen kapcsolódtak a korabeli nyugat-európai tendenciához, ezáltal az egyházi intézményrendszer kiszorult számos korábban illetékességébe tartozó, meghatározó jelentőségű központi állami feladat ellátásából, de az oktatási és a szociális szférában, a pasztorális területeken folytatta közérdekű aktivitását. Az 1895-ben megalakult első önálló magyar politikai katolikus politikai szervezet, a Zichy Nándor nevéhez fűződő Néppárt fő céljának a liberális egyházpolitikai törvények elfogadásának megakadályozását, a már elfogadottak hatályon kívül helyezését tekintette. Ennek sikertelensége után a katolikus politika restaurációs jellegűvé vált, amelyben keresztényszociális, (majd kereszténydemokrata) irányzat nem juthatott érvényre. A keresztény politizálás a párttá alakulásakor is programját az egyház politikai-társadalmi szerepvállalásának fenntartásában és a liberalizmus ellensúlyozásában jelölte meg. Magyarországon az állam és az egyházak összefonódása megmaradt. Az egyházak rendszerszervező és -megtartó funkciójuk miatt élvezték a hatalom védelmét, előjogaikat, az állam politikai, társadalmi és gazdasági támogatását, amit zavart volna egy autonóm keresztény politika, amelynek célja a szociális igazságosság és a demokrácia megteremtése. A Néppárt 1906–1910 között a kormánykoalíció tagja lett, s elveszítette kapcsolatát a századforduló megújuló katolikus áramlataival. Magyarországon az egyház érdekeit demokratikus, illetve szociális tanításokkal ötvöző és gazdagító egyháziak száma alacsony volt, hatásuk csak jóval később bontakozott ki. A magyar főpapság ugyanolyan bizalmatlansággal fogadta Prohászka Ottokár püspök szociális, illetve reformkatolicizmusát, mint később Giesswein tanításait. Felfogásában a szociális reformok előfeltétele a demokrácia biztosítása, megteremtése volt. Giesswein és Prohászka egyaránt az általános, egyenlő és titkos választójogban látta ezt az eszközt. Fellépésük ellenére 1918-ig a keresztényszocialisták inkább társadalmi egyesületekben

fejtették ki aktivitásukat, és nem a pártpolitikában. 1918 októberében a magyar történelemben először adódott lehetőség, hogy a keresztény politizálást a modern kereszténydemokrácia határozza meg, s önálló politikai erővé váljon. A történések más fordulatot vettek.

Politikai katolicizmus a Horthy-korszakban

A kialakult Horthy-korszak nemcsak az 1918–1919-es októberi forradalmat és a kommunista fordulatot ítélte el, hanem az azt megelőző liberális időszakot is. A korszak eszmerendszere, a keresztény-nemzeti ideológia nem volt egyéb, mint teljes érdekezésség feltételezése a történelmi keresztény egyházak és a magyar állam vezető szervei, intézményei között. Az elvesztett I. világháború, a trianoni békeszerződés átformálta a magyar politikai elit gondolkozását, úgy vélték, hogy bekövetkezett tragédiák közvetlen okai a magyar nép lelkét megzavaró nyugati, idegen eszmék voltak, ezért a hagyományos vallásosságot és intézményeit kell támogatni a közélet valamennyi területén. Szoros kapcsolatokat kiépítésére törekedtek a történelmi keresztény egyházakkal, főleg a római katolikkal. Kölcsonos érdekközösség alakult ki: az egyház tekintélye helyreállítását remélte, az államvezetésnek szüksége volt az egyházak erkölcsi tekintélyére, társadalomszervező tevékenységére. A katolikus egyház számos politikai feladatot kapott, megtartotta óriási nagybirtokait, majdnem egyeduralmat élvezett az iskolarendszerben. A politikai életben a keresztény, illetve egyházi értékek megjelenítését maga az egyházi felső vezetés tekintette közvetlen feladatának. Miután az államhatalom is a klérust tekintette egyedüli keresztény partnerének, az 1920 után kialakult különböző politikai alternatívák csak a keresztény-nemzeti ideológiát elfogadó táboron belül rajzolódhattak ki. A politika mozgásterét az állam és a vele összefonódó egyházi vezetés jelölte ki, a keresztény politikai mozgalmak számára csak az alig definiálható ellenzékiesség, vagy a mindenkori kormányzó pártban való feloldódás lehetősége maradt. 1923-tól 1937-ig a keresztény pártpolitikában gróf Zichy János képviselte Bethlen politikai programját. Az önálló keresztény pártnak a tartalék szerepét szánták, ha a kormány parlamenti támogatása megrendülne. A felemás kormánypárti szerepléssel a párt erkölcsi hitelét a harmincas évekre szinte teljesen amortizálta. Az egységes keresztény pártban eltűnt a keresztényszocialisták társadalmi érzékenysége és demokratikus programja. A mozgalmi jellegű keresztényszocializmus szórványos sikereit a munkáskérdés iránti nyitottsága miatt a szakszervezeti szervezkedésben érte el. A gazdasági válság 1931-es kibontakozása után a keresztény párt egységének látszatát lehetetlen volt megőrizni, tehetetlennek bizonyultak a fasiszmus kihívásának megválaszolásában is. Kétféle kiút kínálkozott: egy konzervatív-legitimista katolikus mozgalom kibontakozása, illetve – a Horthy-rendszerben először – a modern kereszténydemokrácia alternatívájának kirajzolódása.¹ Az 1919 után megalakult

keresztény világnézetű pártok (Keresztény-Szociális Gazdasági Párt, Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja, Egyesült Keresztény Párt) vagy kormánypárttá emelkedve feladták eredeti szociális vonású programjukat vagy eleve konzervatív reformellenes pártként megalakulva a hagyományos neobarokk társadalmi felfogás, gondolkodás konzerválójává váltak.

A 20. század harmincas éveiben a reformkatolikusok a hazai katolikus közélet válságából a francia neokatolicizmus szellemében keresték a kiutat. A nagy francia katolikus gondolkodók a fasiszmus és a katolikus korporativizmus ellen a kereszténydemokrácia elméleti-ideológiai koncepcióját állították szembe. A Jacques Maritain által megfogalmazott integrális humanizmus az egyéni szabadság, a személyiség sérthetlensége mellett a politikai demokrácia igénylését hirdette. Az irányzatot a püspöki karban alig támogatták, de eltűrték, mert elfogadta a hierarchia tekintélyét. A tanítás határozottan szembefordult a náciizmussal és hazai szövetségeseivel; szociális reformokkal gazdagított demokráciát, általános, titkos választójogot, demokratikus parlamentarizmust követelt, de nem szakított a legitimizmussal sem. Az 1930-as évek elejére a kereszténydemokrácia letisztulva, markáns ideológiai és politikai irányzatként lépett a közéleti harcok sűrűjébe.

Katolikus tömegmozgalmak megjelenése

A magyar katolikus reform tömegmozgalom IX. Pius Quodagesimo anno, 1931-ben kiadott enciklikája után megindult szervezkedés gyümölcse volt. Az enciklika a liberális társadalmi berendezkedés és a szabad piacgazdaságon alapuló nemzetgazdaságok helyébe a hivatásrendi, korporációs rendszert ajánlotta. Az egyházi álláspont szerint a hivatásrendiség feladata az emberi személyiség jogainak, méltóságának őrzése, az állampolgárok és csoportjaik autonómiájának biztosítása s nem terjedhet ki a politikai rendszerre. A kereszténydemokrata felfogást vallók attól tartottak, hogy a hivatásrendiség megvalósítása a politikai struktúra átalakításához, a politikai demokrácia felszámolásához vezethet, mint némely európai ország példája mutatta. Magyarországon a hivatásrendi katolikus mozgalmak ilyen veszélyt nem jelentettek, ám kapcsolataik a kereszténydemokrácia korabeli előfutáraival ekkor még teljes egészében hiányoztak. Csak 1944 végén történt meg a közeledés az értelmiségi csoport és a tömegmozgalmak vezetői között. 1945 után éppen ezek a mozgalmak képezték (még feloszlásuk után is) a magyar kereszténydemokrata politikai párt legfontosabb tömegbázisát.²

A hivatásrendi szervezetek közül leginkább a jezsuiták által 1935-ben életre keltett és vezetett Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete (KALOT) állt közel a kereszténydemokráciához. A Szegeden zászlót bontott KALOT élére Kerkai Jenő³ és Nagy Töhötöm⁴ álltak, világi segítők Farkas György⁵ és Ugrin József⁶ voltak. A KALOT alapvető célja a radikális eszméktől még immunis, nemzetfenntartónak tekintett agrárnépesség, főleg a parasztfjúság valláserkölcsei alapon álló megszervezése, szakmai, kulturális és politikai nevelése, öntudatának felébresztése és alakítása volt. A parasztság felemelésének gazdasági kritériumait is megfogalmazták, és szorgalmazták megvalósításukat. A katolikus parasztfjúsági elitképzés során foglalkozott a korszak legégetőbb szociális-társadalmi problémáival is, s állást foglalt a földreform szükségessége mellett. Ez azonban csak rejtett formában szerepelhetett programjukban, mert nyílt követelése szembeállította volna az ország földterületének nagy százalékával rendelkező katolikus főpappal. A KALOT programja egyfajta hivatásrendiségen alapuló társadalomképet vizionált, ami a maga korában nem volt rendkívüli Európában.⁷

A Demokrata Néppárt értelmiségi elitje előfutárai azok a keresztényszociális mozgalmak és demokratikus politikai szerveződések voltak, amelyek 1945 után a politikai párt széles körű tömegbefolyását lehetővé tették. Ilyennek számított a reformkatolicizmus, amelyet azok a fiatal, haladó katolikus értelmiségiek képviseltek, akik a magyarságot és európaiságot, a katolicitást és a társadalmi igazságosságot egyesítették gondolkodásukban. Ezek közé tartozott Barankovics István is, akinek politikai pályája a Bartha Miklós Társaságtól az Ország Útja társszerkesztői székén át a Magyar Nemzet főszerkesztői posztjáig ívelt. Ebbe a körbe tartozónak érezzük a szociális katolicizmus hirdetőit, a katolikus szociális mozgalmak (KALOT, EMSZO, Hivatásszervezet és más ifjúsági szervezetek) vezetőit. Végül, de nem utolsó sorban ott voltak a politikai demokrácia reprezentánsai, akik részben a legitimistákhoz tartoztak, másik részük a Független Kisgazdapárt azon kereszténydemokrata csoportját alkották, amely 1946–1947 folyamán formálisan is a Demokrata Néppárthoz csatlakozott. Az 1930-as években a katolikus értelmiségiek egy csoportja is felismerte a fasizmus veszélyét, a Horthy-rendszer jobbratulódását, elutasította a második világháborúban való magyar szerepvállalást. A demokratikus polgári reformokat hirdető kereszténydemokrácia számára az önálló párttá szerveződés lehetősége 1945-ig nem volt adott. Eszméik kisebb-nagyobb mértékben búvópatakként hathattak a katolikus közéletre, a kereszténydemokrata gondolat, program megjelenési tere a sajtó maradt vagy egyesek elszigetelt munkásságában volt tetten érhető.

A modern kereszténydemokrácia első csírái

A progresszív katolikusok cselekvésre a világháború kimenetelének eldöntését látva szánták el magukat. 1943-ban memorandumot nyújtottak át Serédi Jusztinián bíboros hercegprímásnak. Ebben felhívták figyelmét arra, ha az egyház és a katolicizmus a háború után is szerepet akar játszani, szakítania kell a fennálló hatalommal és az oldalán kompromittálódott keresztény párttal (1937-től 1943-ig Egyesült Keresztény Párt, 1943–1944-ben Keresztény Néppárt) valamint feudális eredetű előjogaitól megszabadulva modern szociális programot kialakítva kell kilépnie a megváltozott új világba. A katolikus egyház feje támogatta a javaslatot. 1943. augusztus 26-án Apor Vilmos győri megyéspüspök látta vendégül az összegyűlt katolikus közéleti vezetőket. A tanácskozáson az alaphangot a KALOT vezetői, főleg Kerkai Jenő szabták meg. Megjelent Pálffy József⁸ és Barankovics István is, akik a keresztény politikának inkább demokratikus és neoliberális jellegét hangsúlyozták. A 23 résztvevő szándéka egy új, korszerű, szociális és demokratikus keresztény párt alakítása volt.⁹ Apor püspök egyetértett, ám a püspöki kar többsége ragaszkodott a jelentéktelenné vált régi keresztény párthoz. Kompromisszumos megoldásként megalakították a Katolikus Szociális Népmozgalmat, amelynek egyházi vezetője, vagy inkább védnöke Apor, világi elnöke pedig Kovrig Béla¹⁰ szociológus, a kolozsvári egyetem akkori rektora lett. A háború utáni helyzetre készített korszerű keresztény elveket is tartalmazó program, a pártot „pótló” népmozgalom programjának kidolgozásával is őt bízták meg.¹¹ A program 1944 májusára készült el. A háromkötetes *Magyar társadalompolitika* a magyar viszonyokra alapozva a katolikus szociális tanításnak a modern ipari társadalom kihívásaira adott korszerű válaszát tartalmazta. Emellett az akkori helyzet figyelembe vételével a háború utáni új keresztény szociális rend kereteit vázolta fel.¹² A tervet Serédi hercegprímás is támogatta s a püspöki kar 1944. május 14-i ülése is elvi hozzájárulását adta megvalósításához.

A Keresztény Demokrata Néppárt

Magyarország II. világháborúból való kiválása előkészítésére 1944 májusában jött létre a Magyar Front, amelyben az illegalitás körülményei között működő szociáldemokrata, kommunista, kispárt, polgári politikusok, legitimista személyek mellett a náciellenes keresztény szervezetek képviselői is részt vettek. A szervezet az antifasiszta nemzeti ellenállás politikai vezető szerveként működött, s abban a Katolikus Szociális Népmozgalom igazgatótanácsa megbízásából, mint személyes képviselő 1944. júliustól Pálffy József tagja lett, aki rokoni kapcsolatai és egyházhűsége miatt is bírta a püspöki kar bizalmát. A szovjet csapatok közeledtével a Magyar Front már a fegyverszünet utáni hatalomátvétel kérdésével foglalkozott, egy formális pártkoalíció létrehozását határozták el. Pálffy is csak egy katolikus párt vezetőjeként maradhatott bent az

antifasiszta szervezet igazgatótanácsában. A kényszerhelyzet a régóta tervezett katolikus párt azonnali megalakítását katalizálta. Ebben a helyzetben a katolikus egyház feje 1944. október 11-én beleegyezését adta a Keresztény Demokrata Néppárt (KDNP) megalapításához s ahhoz is, hogy a frontban a katolikusok együttműködhessenek a kommunistákkal. Ez egyúttal az is jelentette, hogy a korábbi keresztény párt létjogosultsága megszűnt.¹³

A Keresztény Demokrata Néppárt megalakításának pontos dátuma a történeti szakirodalomban igen vitatott. Legvalószínűbbnek az 1944. október 13-i megalakulás tűnik. A résztvevők pontos száma nem ismert, de jelen voltak a hivatásrendi tömegszervezetek vezetői, Pálffy József, Varga László¹⁴ és még mások is.¹⁵ A KDNP-t, amelynek tömegbázisát a KALOT szervezetei adták volna, csak világi vezetők irányították, megválasztott elnöke Pálffy József lett. Szellemi vezetőként a háttérben változatlanul Kerkai páter állt, aki a Népmozgalom élén maradt. Az alapító ülésen Kovrig szóban közölte Szekfü Gyula elvi csatlakozását, de Közi-Horváth József, az Egyesült Keresztény Párt képviselője is támogatását jelentette be. Ugyanekkor jelent meg hívásukra az addig a pasaréti ferences kolostorban rejtőzködő Barankovics István is, akit az értekezlet egyhangú szavazással az új párt igazgató bizottságába választott. Ennek előzménye Pálffynak a Magyar Frontban szerzett azon tapasztalata állt, hogy a koalíciós pártok szerint Barankovics az a személyiség, akit progresszív katolikus nézetei miatt a korábbi keresztény politizálást elítélő pártok, mint garanciát elfogadnak az új párttal való együttműködésük során.¹⁶ Az új párt tevékenysége a kiugrási kísérlet kudarca után a minimálisra csökkent, gyakorlatilag elméleti előkészületekre és titkos összejövetelekre szorítkozott. A KDNP megalakulása önmagában nem jelentette a háború befejezése után a párt teljes elismerését és politikai egyenjogúsítását. Ezt a KALOT szabadlábán maradt vezetői is tudták, akik 1944 végén a katolikus reformmozgalom és az új párt elismertetését igyekeztek elérni a szovjet hadsereg és az új magyar demokratikus kormányzat befolyásos tényezőitől. Nagy Töhötöm Debrecenben a szovjet katonai hatóságoktól szerzett engedélyt a KALOT újbóli megindítására, majd 1944. december 28-án az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminiszterétől. Kerkai december közepén a KDNP engedélyeztetése érdekében Miklós Béla miniszterelnöknél, Vörös János hadügy- és Teleki Géza vallás-és közoktatásügyi miniszternél járt el, akik támogatásukról biztosították, Miklós még írásbeli engedéllyel is segítette a párt szervezését. A párt legális működésének engedélyeztetése nem volt egyszerű, mert a KDNP vezetői nem lehettek jelen 1944. december 2-án a MNFF alakuló ülésén s ezért az abban

részt vevő pártok nem tekintették a demokratikus magyar pártok sorába tartozónak. A KDNP jogi elismertetése és a szabad pártszervezés kiharcolása több stáción keresztül zajlott. A pártok az írásos miniszterelnöki engedély kiadását hatásköri túllépésnek vélték, főleg az MKP kérdőjelezte meg a KDNP demokratikus jellegét, előszeretettel összemosva azt a Wolff-féle Keresztény Községi Párttal. Támadások és vádak érték azért is őket, mert a baloldal által alaptalanul reakciónak és klerikálisnak tartott, a félreértelmezett hivatásrendiségi múlt ódiomával terhelt katolikus tömegszervezeti mozgalom vezetőiben és aktivistáiban vélték felfedezni és megtalálni a párt tömegbázisát. A baloldali pártok csak Barankovicsot és értelmiségi társait tekintették valódi kereszténydemokratáknak, akik szakítani tudnak a korábbi katolikus politizálással. Nekik viszont valódi tömegbázisuk, mozgalmi tapasztalatuk és gyakorlatuk nem volt.¹⁷ Varga László 1945. február 6. után ideiglenesen megkapta ugyan a KDNP működési engedélyét, ám az csak a főváros és környéke területére szólt, az országos jóváhagyás változatlanul késett. Úgy tűnt, hogy a Budapesti Nemzeti Bizottság és az Ideiglenes Nemzeti Kormány ülésének állásfoglalása - amelyre egyaránt 1945. április 18-én került sor - teljesen meggátolja a KDNP működését, miután a MNFF képviselői a miniszterelnöki engedély annulálásakor bejelentették, hogy nem kívánják a testületben lévő pártok számának bővítését a keresztény szellemiségű katolikus párt bevonásával.¹⁸ A párt hivatalos zászlóbontására 1945. január 21-én, Szegeden került sor, de a debreceni és egri meginduló pártszervezésre a sokáig bizonytalan elismertetés ügye bizonyíthatóan fékezően hatott. Az Ugrin József kiadásában megjelenő pártprogram világnézeti alapként a keresztény istenhitet jelölte meg, amelyből az ember méltóságának tisztelete következik. Ez megfelelt a kereszténydemokrácia természetjogi filozófiája tanításának, amelynek központi eleme az emberi személyiség tiszteletben tartása volt s összhangban állt a Maritain által képviselt integrális humanizmussal. A világnézeti alapból következett a munka és a munkás értékelése, a magántulajdon védelme, a családi élet szentségének őrzése, az otthon szeretete és a haza szolgálata. A konkrét követelések összhangban álltak a korabeli nyugat-európai kereszténydemokrácia céljaival – a sajátos magyar körülményekre adaptálva. A párt a politikai demokrácia (a polgári szabadságjogok, az egyesülési, gyülekezési, szólás- és sajtószabadság, az általános, egyenlő és titkos választójog, a személy és vagyonbiztonság) mellett kötelezte el magát. A KDNP szembehelyezkedett mind a diktatórikus-autokratikus, mind a „szélsőségesen liberális” hatalomgyakorlással. A gazdasági demokrácia megvalósulása

érdekében földreformot sürgettek, a bérből és fizetésből élőknek, a munkásságnak a tisztas megélhetést és az emberi személyiség önmegvalósítását biztosító bérezést ígérték. A demokrácia feltételének tartották az önkormányzatiság, az autonómiák megerősítését és kiépítését a közigazgatásban s a szakmai érdekvédelemben (kamarák) egyaránt.¹⁹ Az 1945. február 27-én megalakult KDNP vezetőségéből a díszelnök Szekfű Gyula tevételesen soha nem vett részt a párt életében. Országos elnök Pálffy maradt, főtitkár Barankovics István lett, s kilenctagú választmányt hoztak létre.²⁰ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága 1945. május 18-i elutasító döntése után, sőt annak ellenére a KDNP most már DNP néven tovább folytatta szervező munkáját. De most már Barankovics programja alapján, amely a belpolitikában a szociális demokráciát, a gazdaságpolitikában a szociális piacgazdaságot, a külpolitikában a finn típusú semlegességet jelentette.

KDNP-ből Demokrata Néppárt

A KDNP szervezeti megerősödését a párton belül lappangó ellentétek kiéleződése hátráltatta. A megalakulás pillanatától létező nézeteltérések politikaiak és stratégiaiak voltak. Pálffy és szűk körű támogatói a Horthy-korszakban működő keresztény pártok jogfolytonossága alapján kívánták a KDNP-t működtetni, az arisztokrata pártelnököt bíráló a régi, a meghaladottnak kívánt keresztény politika képviselőjének tartották. Barankovics és társai keresztény alapú polgári demokráciát akartak megvalósítani. Világnézeti pártnak tekintették a KDNP-t, amely a természetjog alapján működik, napi gyakorlatában nem tekinti magát egyetlen korábbi keresztény párt örökösének s a keresztény mentalitás szellemében, de nem a katolikus püspöki kar direkt útmutatása alapján képviseli a katolikus hívők politikai érdekeit. Ezt fejezte ki a párt elnevezésében történt változás, amely az 1945. április 27-i pártvezetőségi ülés után következett be. A KDNP elnevezés Demokrata Néppárra „rövidült”, amely nem változtatott a kereszténydemokrácia mibenlétén, de jelzésszerűen utalt a vallástól és az egyháztól való függetlenségére is. Barankovicsék nem csak így akarták egyértelművé tenni a korábbi keresztény világnézetű pártoktól való elhatárolódásukat, hanem szimbolizálni is akarták a párt ökumenikus jellegét (ez utóbbi minden erőfeszítésük ellenére a párt egész működése során csak részben sikerült). A párton belüli nézeteltérések feloldását mindkét oldal a katolikus felső vezetés egyértelmű döntésétől várta, amely az új esztergomi hercegprímás beiktatásáig késett, bár a püspökök többsége Pálffy támogatója volt. A pártvezetés egységének helyreállítására több kísérlet történt. Előbb a DNP élére

háromtagú intézőbizottságot állítottak (Ugrin, Barankovics és Pálffy), de erről a pártelnök nem vett tudomást, érezve a Püspöki Kar és Mindszenty támogatását.²¹ 1945 májusában az intéző bizottság többségi szavazás útján Pálffy leváltását is megszavazta, Barankovicsot főtitkárként a párt élére választották. Az elnöki tisztséget nem töltötték be.²² Válaszul Pálffy 1945. augusztus 19-én a politikájával szembenállók kizárásával reagált és magának vindikálta a jogot a DNP új vezetőségének 1945. szeptember 6-i megválasztására.²³ Ez egyértelművé tette a keresztény párt végleges kettészakadását. Pálffy mögött a feloszlatott keresztény szervezetek vezetői, korábbi kereszténypárti politikusok álltak, Barankovicsot a KALOT, a jezsuiták és a helyi papság támogatta. Mindkét keresztény párt indulni kívánt az 1945. évi nemzetgyűlési választásokon, s egyik sem élvezte nyíltan a klérus hivatalos támogatását. A választásokon indulási jogot biztosító Országos Nemzeti Bizottság 1945. szeptember 17-i döntése Barankovicsnak kedvezett, mert a demokratikus pártok küldöttei kereszténydemokrata programját vállalhatóbbnak vélték, mint a klérusnak egyértelműen elkötelezett Pálffy-csoport politikai katolicizmusát. Az 1945. szeptember 25-i pártértekezleten a pártot irányító főtitkár programbeszédében ismertette a DNP programját, amelynek célja a természetjog érvényesítése. Nyomatékosan választóvonalat húzott az 1945 előtt működő keresztény pártok és a DNP között. A pápák szociális körlevelei és az alapvető emberi jogok (általános, titkos választójog, személyes szabadság, szólás- és gyülekezési szabadság joga, vallásszabadság) biztosítása mellett a parlamentáris nyugati demokrácia, a szabad véleménynyilvánítás és szervezkedés joga, a "valóságos önkormányzatiság" mellett állt ki. Az új típusú gazdasági és szociális rend megvalósítása a természetjog, az evangélium erkölcsi szabályai és a pápák szociális enciklikáinak útmutatása révén megvalósítható. A magántulajdon híveinek mondotta magukat („jelszavunk nem az, hogy tulajdona ne legyen senkinek, hanem az, hogy tulajdont mindenkinek”), de a tulajdonjognak a közjó érdeke, annak érvényesítése határt szab. Egyetértett a demokratikus földreformmal, a stratégiai fontosságú ágazatok, üzemek államosításával, a közigazgatás átalakításával, a Szovjetunióval való különleges viszony szükségességével, sőt a köztársasági államforma megteremtésével is. Elfogadták az állam és az egyházak szétválasztásának szükségességét, a „szabad egyház a szabad államban” elvének érvényesítését, ám határozottan követelték az egyházak működési szabadságának és a vallásszabadságnak maradéktalan biztosítását. A szomszédos országokkal való jó kapcsolat kiépítését a kisebbségi sorban élő magyarság miatt fontosnak ítélte.²⁴

A választásokon a DNP végül mégsem indult el. Kevés volt a felkészüléshez az idő, jelentős hátrányt jelentett a pártsajtó hiánya - a Hazánk 1945. október 18-án jelent meg először -, akadozott a párt országos megszervezése. Döntő lehetett annak a felismerése is, hogy önálló megmértetés helyett célszerűbb a keresztény és nemzeti elveket valló Kisgazdapárt támogatása, a polgári erők összefogása. Varga Bélával, az FKgP fővárosi szervezetének elnökével történt megállapodás révén a párt képviselői két-két mandátumot kaptak. A kisgazdák fővárosi listájáról Eckhardt Sándor²⁵ és Varga László 1945. október 7-i megválasztásuk napjától, a nemzetgyűlési listáról bekerült Bálint Sándor²⁶ és Eckhardt Sándor 1945. december 6-i bejelentésük után már a DNP nevében politizáltak s irányvonalát képviselték. Számarányuk miatt kevés megszólalási lehetőségük volt. A nemzetgyűlésben a köztársasági törvényjavaslat vitájában, az 1946. január 30-31-i ülésén Eckhardt a DNP nevében a monarchiát és a köztársaságot a keresztény állameszme hívei számára egyaránt elfogadhatónak államformának ítélte, ugyanakkor a döntést annak fontossága miatt népszavazásra javasolta.²⁷ A Demokrata Néppártot a Nemzetgyűlésben 17, az egykori EMSZO, KALOT és más katolikus reformmozgalomban tevékenykedő kisgazda képviselő támogatta a vallás és az egyház szabadságát, tanítói kérdését érintő ügyek esetében.²⁸ A DNP 1946-ban nem sokat hallatott magáról. A belső építkezésre koncentrált. 1945 végére, 1946 elejére esett a DNP alkotmányának kidolgozása. A megfogalmazásban fontos szerepe volt Kovrig Bélának, a legfontosabb kérdéseket megvitatták Mihelics Viddel,²⁹ Barankoviccsal, Eckhardtal és Varga Lászlóval is, de az intézőbizottságot nem hívták össze. Az alkotmány 1946. január végére készült el, de nem jelent meg nyomtatásban. Általános rendelkezései között leszögezte: ” A Demokrata Néppárt célja a keresztény állameszme diadalra juttatása demokratikus kormányforma keretében. Küzd azért, hogy a természetjog, az evangéliumi erkölcs és a szociális igazság érvényesüljön a magyar közéletben. Eszménye a szabad magyarok független országa.”³⁰ Az alkotmány a korabeli pártalkotmányok talaján állt, újdonságnak számított, hogy a tagok felvételét próbaidőhöz kötötte, valamint a világnézeti tanácsadó megbízásáról rendelkezett, akinek feladata „az evangélium és a természetjog rendszerén alapuló világnézet kérdéseiben való helyes tájékozódásnak az előmozdítása.” A kiválasztott személy tanácskozái joggal részt vehetett a széles jogkört és döntő szerepet kapott Országos Nagyválasztmány valamint a Végrehajtó Bizottság ülésén is. Az önkormányzatok, igazgatási egységek működésének szabályozását az 1947 nyarán készített szervezési ügyrend tartalmazta.³¹ Az 1945. évi választások, a

DNP képviselőinek megjelenése a hazai politikai közéletben nem enyhítette a párt és a Püspöki Kar közötti feszült viszonyt. Mindszenty változatlanul bizalmatlanul szemlélte a keresztény szellemű Barankovics-párt tevékenységét, támogatásukat azzal utasította el, hogy "Moszkvának elkötelezték magukat".³² Nem nézte jó szemmel a *modus vivendi* érdekében alkalmazott kompromisszumos állásfoglalásaikat s helytelenítette a Jacques Maritain-i francia újkatolikus mozgalom elveinek megjelenését a DNP politikájában. 1946 nyarán a DNP vezetői, Barankovics, Eckhardt és Bálint Sándor aláírásával, a hercegprímás kivételével az egyes püspököknek elküldött bizalmas memorandumban ismertették politikájukat és fejtették ki az általuk képviselt kereszténydemokrácia lényegét. Az 1946. július 16-án keltezett iratban áttekintették a magyarországi keresztény politika múltját és jelenét, felvázolták annak nemzetközi összefüggéseit, és válaszoltak a leginkább Esztergomból elhangzott bírálatokra. A kereszténydemokrata párt politikáját csak az alapvető és befejezett tények (Jalta, a jelenlévő szovjet csapatok, a baloldali erők növekvő hatalmi pozíciói, a köztársaság kikiáltása, az államosítások stb.) figyelembe vételével tartották reálisnak. Nemzetközi téren a valószínűleg Barankovics fogalmazta dokumentum a francia kereszténydemokráciát, Robert Schumann pártját tekintette példaképnek. A dokumentum az örök dilemmáról, egyház és a kereszténydemokrácia viszonyáról is állást foglalt: mennyire szólhat bele az egyház egy kereszténydemokrata párt életébe. A DNP azon a véleményen volt, hogy a hívők nagykorúságának elismerése nélkül nem lehetséges korszerű kereszténydemokrácia. A konfliktusban a püspöki kar felsorakozott a hercegprímás mögé. De nyitott kérdés maradt, miként viszonyuljanak a kereszténydemokratákhoz.³³

Kereszténydemokrata párt a törvényhozásban

Az FKgP törvényhozási többsége az MKP adminisztratív lépései, politikai nyomása és a belügyi szervek akciói hatására 1947 nyarára lecsökkent. Az MKP a parlamenti erőviszonyok tényleges megváltozására történő hivatkozással 1947. július 23-án új választójogi törvény elfogadtatásával idő előtti választások kiírását kényszerítette ki. Az új helyzetben a csalódott kisgazdák tömegei előtt két választás állt: a nemzeti polgári programot hirdető Magyar Függetlenségi Pártra adják szavazataikat, vagy inkább a keresztény világnézetű Demokrata Néppártot támogatják. Nyugat-Dunántúl vallásos kisgazda - főleg katolikus-szavazói már korábban is közelebb állónak érezték magukhoz a kereszténydemokrata elveket. Csatlakozásukkal erős tömegtámogatást

biztosítottak a választások előtt a Demokrata Néppártnak. Körükben már 1947 tavaszán megindult a DNP szervezeteinek kiépítése. A kereszténydemokrata párton belül ekkor tevődött össze a három alkotó elem. Találkozott a Barankovics vezette értelmiségi csoport, a feloszlott katolikus hivatásrendi tömegmozgalmakban nevelkedett paraszti-alkalmazotti réteg és a Kisgazdapárt kereszténydemokrata irányzata.³⁴ Összefogásukat spontán erősítette a választási kampányban a kommunista ösztönzésre felerősödött egyház- és vallásellenes akciók, amelyek a püspöki kar többségét és a vidéki alsópapságot is a Demokrata Néppárt támogatására ösztönözte. Az új választójogi törvény az 1945. évihez képest lényegesen szűkebbre szabta a választójogosultsággal rendelkezők számát, főleg az ellenzéki polgári erők szimpatizánsait fosztották meg szavazójoguktól. A törvényben megjelölt kategóriákat szabadon értelmezve a helyi laikus összeíró szervek további túlkapásokat és súlyos törvénytelenéseket követtek el. A jogfosztás mértéke több százezer választót érintett.³⁵ A választási koalíciót alkotó pártok részére a törvény előnyt biztosított az országos listára leadott szavazatok illetve mandátumok szétosztásakor a prémiumrendszer igazságtalan bevezetésével. A választásokon való elindulás a Demokrata Néppárt számára sem volt magától értetődő döntés. Indulási joggal rendelkezett, de el kellett dönteniük, hogy előnyös-e a korlátozott feltételű választáson szerepelniük? Milyen lesz a már amúgy is feszült viszonya a klérussal és főleg Mindszentyvel a választások alatt és a választási eredmények ismeretében?

Mindszenty támogatását ezúttal sem sikerült elnyerni. A hercegprímás megbízottaival folytatott tárgyalások zsákutcába jutottak, mert a párt hivatalos támogatása fejében olyan feltételeket szabott, amelyek elfogadása egy keresztény világnézetű párt számára az önállóság feladását és a klérus politikai irányvonalának teljes elfogadását jelentette volna.³⁶ Az elutasítás után a püspöki konferencia nem nevezett meg egyetlen pártot sem, amelyiket egyértelműen támogatna. Belső utasításban, a helyi viszonyok figyelembe vételével a hívek számára adott útmutatásukban a támogatott pártok sorrendjében a DNP csak a 3. helyen szerepelt.³⁷ Ugyanakkor a jelzett ülésen Mindszenty ellenkezése ellenére olyan többségi határozat született, amely a megyéspüspökök döntésére bízta, hogy egyházmegyéjükben mely pártot támogatják. A Demokrata Néppárt vezetői akkor döntöttek az indulás mellett, amikor több püspök személyes megkeresés útján biztosította őket támogatásáról.³⁸

A Demokrata Néppárt hivatalos zászlóbontására 1947. augusztus 10-én került sor. A helyszínül választott város Győr volt, amelyet tudatosan választottak ki a DNP elődjének vállalt Giesswein Sándor keresztényszociális tevékenységére emlékezve. Barankovics beszédében abból indult ki, hogy a Demokrata Néppárt keresztény világnézeti párt, s ennek a világnézetnek a középpontjában a keresztény állameszme áll. A pártot nem felekezeti vagy egyházi pártként helyezte el a politikai palettán, hanem "minden hívő" politikai képviselőre vállalkozó politikai alakulatként aposztrofálta.³⁹ A DNP a magyar kereszténydemokrácia megvalósítását tűzte ki célul, ahol a valóságos népi önkormányzatok működnek, a végrehajtó-törvényhozói hatalom tiszteletben tartja a természetjogot és az isteni törvényeket. A szabadság- és egyenlőségelvű demokrácia magyarországi megvalósulása érdekében követelte, hogy az állami élet súlypontja kerüljön vissza a törvényhozásra; ténylegesen működjön a községek, városok és megyék választott autonómiája; sürgette a régóta halogatott önkormányzati választások megtartását; teremtsék meg a közigazgatás demokratizmusát; állítsák fel az alkotmánybíróságot; alkossanak törvényt a személyi szabadság védelméről. Emellett szorgalmazta az állam és az egyházak szétválasztását, sürgette az Apostoli Szentszékkal a diplomáciai kapcsolatok helyreállítását. Kívánta, hogy biztosítsák az egyházak iskolaállítási és tanszabadságát, a földbirtok kivételével kárpótolják őket az elkobzott javakért, engedélyezzék újra a demokráciába illeszkedő, ám 1946-ban betiltott keresztény egyesületek működését. A korábban is szorgalmazott gazdasági demokráciát elsősorban a nagytőke ellenében tartotta szükségesnek – ez a kitétel Giesswein „evangéliumi szocializmusára” utalt - a piacgazdaságot csak hatékony szociális háló megalkotásával tartotta elfogadhatónak. Indokolt esetben elfogadta és egyetértett egyes nagyüzemek, a stratégiai ágazatok államosításával, de szorgalmazta a kisbirtokosok, a kisiparosok, a kisüzemek védelmét is. A társadalmi demokrácia megvalósítása érdekében javasolta társadalmi alkotmány kidolgozását és elfogadását. Ennek erkölcsi alapja az igazságosság érvényesítése, az emberi jogok védelme, a közigazgatási önkormányzatok demokratikus kiépítése és működése. Alkotóelemei az autonómiával rendelkező kamarák és a szakszervezetek, amelyek jogállását törvényben kell garantálni. A DNP jelszava szerint az „evangélium szellemében tökéletesített szocializmust” akart. Jellemző volt a korábbi keresztény politizálástól eltérő módon szociális érzékenysége, a kisemberek, munkások felkarolása a nagybirtokkal és a nagytőkével szemben, a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos tolerancia, a szabad nyelvhasználathoz, kultúraterjesztéshez fűződő

jogok követelése és az önkormányzatok rendszerének kiépítésére irányuló törekvés. A párt vezetője reálisan ismerte fel Magyarország külpolitikai mozgásterét, tudta, hogy a jaltai világrendet és a Szovjetunió, mint nagyhatalom szomszédságát tudomásul kell venni.⁴⁰

A választási kampány szervezőmunkája Eszterhás György⁴¹ az FKgP volt nemzetgyűlési képviselője, a kispapok volt közigazgatási osztályának vezetője kezébe futott össze. A párt megyei szervezetei a volt kispap szervezetek szétesése után és azok nyomán főleg a Dunántúlon jöttek létre. Az FKgP Zala, Vas, Győr-Moson-Sopron, Somogy megyei szervezeteit teljesen átvették, de felgyorsultak a kispap pártszervezetek demokrata néppártivá alakulása Baranya-Tolna, Heves-Nógrád, Szabolcs-Szatmár és Csongrád megyében is. A szervezés és az agitáció területén a KALOT tagok mozgósítása volt felbecsülhetetlen hatással, de sokat jelentett a kispap pártból kizárt vagy távozott képviselők támogatása, szerepvállalása a Demokrata Néppártban s a lelkeskedő alsópapság rokonszenve. A párt 14 választókerületben állított képviselőjelölti listát, Jász-Nagykun-Szolnok megyében nem sikerült alkalmas jelöltek találni, míg Fejér-Komárom-Esztergom választókerületben a hercegprímással szemben nyílt konfrontáció elkerülése miatt elálltak a jelöltállításától. Még a választási kampány megindulása és a választási programok meghirdetése előtt kísérlet történt egy ún. világnézeti párt létrehozására is, de a megbeszélések a DNP és a Kispap párt ún. katolikus szárnya egyesítéséről kudarcba fulladtak.⁴² Ezután a DNP választási szövetségest már nem keresett, egyes választókerületekben viszont megvalósult az ellenzéki DNP-MFP-FMDP összefogás.⁴³ Az 1947. augusztus 31-i választások lefolytatásának már irodalma van. A „kékcédulás választás” pontos eredményei a választási csalások, a választói névjegyzékből való kizárások, az ismertetett törvényi korlátozások, a hamisított névjegyzék kivonatok ismeretlen száma, a választás napján történt visszaélések miatt talán soha nem lesznek ismeretesek. A hivatalos adatok szerint a Demokrata Néppárt az érvényes szavazatok 16,4 %-val a második legtöbb szavazatot szerző párttá vált s első lett az ellenzéki pártok sorában. Országos és megyei listájáról 60 mandátumot szerzett. Igazi szavazóbázisa a Dunántúl volt, Vas és Zala megyében abszolút többséget szerzett, Baranya-Tolna, Somogy, Veszprém, Győr-Moson-Sopron és Szabolcs-Szatmár-Bereg választókerületben első lett a pártok között. Jelentős támogatottsága volt Heves-Nógrád-Hontban, átlagos Borsod-Gömör-Abaúj-Zemplénben. Ugyanakkor Nagy-Budapesten a szavazatok 4,9%-át és a tiszántúli választókerületekben is kevesebb szavazatot kapott. Az adatok alapján katolikus

pártnak tekinthető, a KNT-t leszámítva a párton belül volt a legnagyobb a női szavazók aránya.⁴⁴ A megválasztott országgyűlés 1947. szeptember 16-án tartotta alakuló ülését. 1947. szeptember 12-14-én a DNP megválasztott képviselői megismerkedett egymással. Pócza Lajos⁴⁵ rokonságának hévízi panziójában tartott kétnapos értekezleten, a képviselők jelenlétében zárt körben tárgyalták meg az általános elvi és politikai kérdéseket, a pártszervezet kiépítésének módozatait, állást foglaltak a párt parlamenten belüli magatartására vonatkozóan is. Az értekezlet érdekes színfoltja volt Matheovits Ferenc⁴⁶ szinte váteszi felszólalása, amelyben megjósolta a DNP képviselőcsoportjára váró megpróbáltatásokat.⁴⁷ Hasonló összejövetelt rendeztek a budai Manréza lelkigyakorlatos házban is 1947. november elején.⁴⁸

A pártnak eredetileg 60 képviselője volt, de a többes mandátumokról való lemondások utáni behívások és a későbbi pótképviselők előrelépése miatt a DNP az országgyűlés feloszlásáig 71 képviselővel rendelkezett. Ők voltak azok a reprezentánsok, akik kiválasztottságuk révén meghatározták a párt arculatát. Foglalkozásuk szerinti megoszlásukban feltűnő a kisbirtokosok, gazdálkodók, mezőgazdászok magas száma, őket csak az értelmiségiek (tanárok, tanítók, ügyvédek, jogászok) kategóriája közelíti meg. Kevesebb alkalmazott, egyetlen vállalkozó és három kisiparos volt közöttük. A párt jellegére utal két egyházi személy megválasztása s egyházi felettesük, elöljárójuk felszólítására mandátumok átvétele utáni azonnali lemondásuk. Iskolázottságuk meglepően magas, 12-en érettségivel, 28 képviselő felsőfokú végzettséggel bírt, 13 csak az elemi iskola 6 osztályát végezte el. Ez garantálta s garanciája volt a magas színvonalon végzett parlamenti tevékenységüknek.⁴⁹ Az 1947-es választási sikert követően a kereszténydemokrácia az országgyűlésben a kiépülő totális kommunista diktatúra alternatívájaként jelent meg, ám a lehetőség valóra váltását a belső hatalmi viszonyokon túl a szovjet katonai jelenlét is irreálissá tette. Barankovics és a frakció tagjai minden napirendre tűzött kérdés vitájában részt vettek, kifejtették bírálatukat, ellenzéki pártként megfogalmazták saját megoldási javaslataikat. Főleg az akkori magyar közélet három leglényegesebb tartott területére koncentráltak: a demokrácia kiépítésére valamint az emberi jogok védelmére; az új gazdasági renden belül a kiségzisztenciák védelmére; a vallásszabadság és az egyházak jogainak védelmére, megóvására.⁵⁰

Kis késéssel, de 1947. október 16-án megtörtént a párt tisztújítása is. Az elnöki funkció ezúttal is betöltetlen maradt, a főtitkár Barankovics, a párt alelnökei Szabados Pál,⁵¹ Eckhardt Sándor és az agrártagozat elnökének is megválasztott

Kováts Ferenc,⁵² a képviselőtestület elnöke Mészáros Ödön,⁵³ alelnökei Bodnár János,⁵⁴ Pécsi József⁵⁵ és Iszak Kálmán⁵⁶ lettek. A képviselő-testület titkárává Keresztes Sándort,⁵⁷ fő vitavezetőjévé Kováts Lászlót,⁵⁸ vitarendezőjévé Berkes Jánost⁵⁹ és Nagy Lajost⁶⁰ választották.⁶¹ 1948 nyaráig Barankovics még talán bízott abban, hogy a „népi demokráciában” helye van vagy lehet az általa képviselt kereszténydemokráciának. Az időnyerésre és a hosszú távú jövőre tekintő, a reálpolitikai körülményekkel számoló, differenciált álláspontot igyekezett elfogadtatni a párt képviselőcsoportjával is. Törekvésében a képviselőcsoportból főleg Babóthy Ferenc,⁶² Eckhardt Sándor, Bálint Sándor, Farkas György, Keresztes Sándor, Mihelics Vid, Rónay György⁶³ és Ugrin József támogatták. Gyakorlatilag ők jelentették a DNP valóban kereszténydemokrata szárnyát. A pártban vezető szerephez jutó jogászok, a helyi közéletben mozgó, főként volt kisközpárti politikusok zöme merevebb magatartást tanúsított, követte a hercegprímás „nemzeti ellenállási” politikáját. A kétféle politikai irányzat között nemcsak taktikai különbségek voltak, hanem elvi ellentétek is kialakultak.⁶⁴ A kilépésekhez a magyar-szovjet kölcsönös barátsági és segítségnyújtási szerződés elfogadását javasoló Farkas György által elmondott beszéd (1948. március 3.) adta meg a lökést.⁶⁵ Ennek ellenére egyes szakmunkákban és visszaemlékezésekben a párt eltérő véleményű csoportjainak jobboldali, közép és baloldali minősítése a korabeli politikai terminológia termékének tűnik s nem adekvát vonása a DNP parlamenti és egyéb működésének. A pártban lévő ellentétek forrása kisebb részben személyi ellentétekre vezethető vissza, amelyeknek gyökere Barankovics vezetési stílusa miatt kialakult bizalmatlanságban rejtőzik.⁶⁶ 1948 nyarára a párt vidéki szervezetei baloldali nyomásra és az ÁVÓ fellépései miatt működésüket gyakorlatilag beszüntették. A lépés részben tudatos volt, mert a frakció és a pártvezetés így igyekezett megvédeni szimpatizánsait az állandósuló hatósági presszióktól. Nem sikerült a helyi önkormányzatokban a lemondott kisközpárti tagok helyének átvétele sem.

1948. június 16-án az egyházi iskolák államosításáról szóló törvényjavaslat vitájában Barankovics a kisebbségi (ellenzéki) vélemény előadójaként abban a tudatban fejtette ki álláspontját, hogy tudta, a DNP a törvény elfogadását nem akadályozhatja meg. Politikai szereplései közül ez a parlamenti beszéde az egyik legjellemzőbb. Ebben olyan elvi kérdéseket tisztázott, amelyek mindig is irányadók voltak az egyén – család– társadalom és az egyház kapcsolatrendszerét illetően. Kiindulópontja szerint az oktatás-nevelés közügy, de nem kizárólagosan az. „A nevelést mindig valamely közösség végzi el –

fogalmazott Barankovics. – Az ember beleszületik a családba, és ez az első nevelő közösség. De a keresztény ember a családon és a társadalmon kívül még egy harmadik társaságba is beleszületik, és ez a harmadik társaság az Egyház [...] Ezért a nevelés a három társaság közül egyikre sem tartozik kizárólagossági hatalommal, hanem mind a három közösségnek, a családnak, a társadalomnak és az Egyháznak közös joga és kötelessége.” A keresztény természetjogi érvelésből következett iskolapolitikai konklúziója, amelynek a polgári demokráciában érvényre kell(ene) jutnia: „...a vegyes világnézetű államban a szülők természetjogának, az Egyház jogának és az állam jogának egyedül az a megoldás felelhet meg, ha mindenütt és minden fokban van állami és hitvallásos iskola,... Mi ilyen megoldásra törekszünk” – szögezte le. Rámutatott, hogy az államosítás távlati célja a keresztény világnézet teljes kizárása a nevelés területén.⁶⁷ A törvény elfogadása után a DNP képviselőinek parlamenti mandátumtól való megfosztása felgyorsult, ami jelezte a végjáték kezdetét.⁶⁸ 1948. november 3-án utoljára választották meg a képviselőcsoport tisztségviselőit. Székely Imre Kálmán⁶⁹ lett az elnök, alelnök Csépe Jenő⁷⁰ és Pécsi József, titkár Kovács K. Zoltán,⁷¹ fő vitarendező Babóthy Ferenc, vitarendező Mézes Miklós⁷² és Nagy Lajos lett. Ekkor még a párt nagyobb parlamenti aktivitásáról döntöttek. Felmerült tervként az is, hogy a Nemzetközi Keresztényszocialista Egyesülés konferenciáján a DNP is képviselteti magát.⁷³ Barankovics utolsó parlamenti beszéde 1948. december 14-én hangzott el. Ebben már a támadások miatt a párt felosztatását prognosztizálja, mert "megváltoztak a körülmények". Mindszenty bíboros letartóztatása 1948. december 26-án, a DNP működésének teljes ellehetetlenítése egyértelművé tette, hogy a nem az ő nézetei változtak meg 1949 elejére, hanem a körülmények. A korábbi nyilvánvaló politikai szembenállást kihasználva Barankovicsot fel akarták használni a készülő Mindszenty-perben, mint a bíborossal szembeni politikai vádak koronatanúját. 1949. január 25-én Rákosi utolsó találkozásuk alkalmával a DNP képviselőcsoportjának felszámolásával akarta egy Mindszenty-ellenes deklaráció aláírására szorítani.⁷⁴ A Mindszenty-per kezdete előtti napon, 1949. február 2-án Ausztriába menekült. Bécsi sajtónyilatkozatban közölte, hogy már távozása előtt írásban bejelentette a Demokrata Néppárt felosztatását. A DNP „politikai bizottságának” itthon maradt és szabadlábban lévő tagjai február 4-én határozatban mondták ki a párt felosztatását, bár arra sem Barankovicsnak, sem a DNP soha nem létező testületének nem volt joga. Az országgyűlés a párt megszűnését 1949. március 10-i ülésén tudomásul vette. Ezzel Barankovics pártja, amely az akkori Európa korszerű és sikeres

kereszténydemokrata pártjaival azonos elméleti platformon álló politikai alakzat volt, négy évtizedre megszűnt létezni.

Szabó Róbert

-
- ¹ Erdődy Gábor: A magyarországi kereszténydemokrácia gyökerei és alternatívái. A letöltés dátuma. 2014. augusztus 2. http://www.antalljosef.hu/hu/a_magyarorszagi_keresztenydemokracia_gyokerei_es_alternativai
- ² Félbemaradt reformkor. In: Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása? A Katolikus Szemlében megjelent tanulmányok gyűjteménye. Roma, Detti, 1990
- ³ Kerkai Jenő (1904-1970): jezsuita szerzetes, a KALOT megalapítója és vezetője.
- ⁴ Nagy Töhötöm (1908-1979). jezsuita szerzetes, a KALOT egyik megalapítója, szervezője, elnökhelyettese. Később szabadkőműves közíró.
- ⁵ Farkas György (1908-1991): a KALOT vezető munkatársa, népfőiskolai igazgató. 1945-től az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ⁶ Ugrin József (1910-1993): a KALOT alapító munkatársa, majd főtítkára. 1947-1948-ban DNP országgyűlési képviselője.
- ⁷ Balogh Margit: A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935-1946. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1998.
- ⁸ Pálffy József (1904-1988): földbirtokos, 1939-től kereszténypárti országgyűlési képviselő. A Magyar Frontban a KDNP képviselője, majd elnöke.
- ⁹ Elmer István: A Keresztény Demokrata Néppárt, majd Demokrata Néppárt története (1944-1949). In: Az idő élén jártak. Kereszténydemokrácia Magyarországon 1944-1949. Szerk. Kovács K. Zoltán - Rosdy Pál. Barankovics István Alapítvány, Budapest, 1996.97. (továbbiakban Elmer, 1996.) Hasonló elképzelés már a KALOT köreiből is megfogalmazódott. Lásd Nagy Töhötöm naplója. (Országos Széchényi Könyvtár. Kézirattár 216. fond 4. doboz. Napló 1945. február 27-i bejegyzés.)
- ¹⁰ Kovrig Béla (1900-1962): szociológus, egyetemi tanár. Az 1920-as években társadalombiztosítási törvények kidolgozója, később a DNP szakértője
- ¹¹ László T. László: Egyház és állam Magyarországon 1919-1945. Szent István Társulat, Budapest, 2005. 260-261. (Továbbiakban: László, 2005)
- ¹² László 2005, 261-266.
- ¹³ Gergely Jenő: A kereszténydemokrácia Magyarországon. Múltunk, 2007. 3. szám 141. (továbbiakban: Gergely, 2007)
- ¹⁴ Varga László (1910-2003): jogász, ügyvéd. 1947-től a DNP országgyűlési képviselője. 1994-től haláláig a KDNP országgyűlési képviselője, a KDNP alelnöke.
- ¹⁵ Ezt a dátumot közli László, 2005. 274. a résztvevő Kovrig kiadatlan kéziratára (Christian Democratic and Social Reform Movements in Hungary, 1961.) hivatkozva. Ezt ismétli Kovács K. Zoltán: A Demokrata Néppárt alapítása. In :Félbemaradt reformkor. In: Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása? A Katolikus Szemlében megjelent tanulmányok gyűjteménye. Roma, Detti, 1990. 163.) valamint Elmer, 1996. 99. is. Nagy Töhötöm naplóbejegyzésében viszont október 14-e szerepel. (Országos Széchényi Könyvtár. Kézirattár 216. fond 4. doboz. Napló 1944. október 22-i bejegyzés.) Varga László: Kérem a vádlott felmentését! New York, Püski, 1981. 41-43. (továbbiakban: Varga, 1981) a párt jogi megalakulását 1944. november 30-ra helyezi. Izsák Lajos: Polgári pártok és programjaik Magyarországon 1944-1956. Pécs, Baranya Megyei Könyvtár, 1994. 40. (továbbiakban: Izsák, 1994) szerint a megalakulás ideje 1944. október vége volt.
- ¹⁶ László T., 274.
- ¹⁷ Gergely, 2007. 142.
- ¹⁸ Izsák Lajos: A Keresztény Demokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt 1944-1949. Budapest, Kossuth, 1985. 29. (továbbiakban: Izsák, 1985)
- ¹⁹ A programot közli Izsák, 1994.223-225.
- ²⁰ Izsák, 1985. 23.
- ²¹ Esztergomi Prímási Levéltár, M. 3. Varga László 1945. szeptember 6-i levele Mindszenty Józsefhez.
- ²² Varga, 1981. 55-56.
- ²³ Esztergomi Prímási Levéltár, M. 3. Pálffy József 1945. augusztus 26-i levele Mindszenty Józsefhez. Izsák 44-45., KKZ 175.
- ²⁴ A programot közli Izsák, 1994.225-238.

-
- ²⁵ Eckhardt Sándor (1890-1969): nyelvész, irodalmár, egyetemi tanár. 1945-től az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ²⁶ Bálint Sándor (1904-1980): etnográfus, egyetemi tanár. 1945-től az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ²⁷ Az 1945. november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés naplója. I. kötet. 286-291.
- ²⁸ Kovács K. Zoltán: A Demokrata Néppárt belépése a magyar közéletbe. In: Félbemaradt reformkor. Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása? A Katolikus Szemlében megjelent tanulmányok gyűjteménye. Roma, Detti, 1990. 178-179.
- ²⁹ Mihelics Béla Vid (1899-1968): egyetemi és főiskolai tanár, újságíró, szerkesztő. 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ³⁰ Izsák, 1994. 51-52. Közreadja Izsák Lajos- Szabó Róbert: A Demokrata Néppárt alapvető dokumentumai 1946-1947. Múltunk, 1991. 1. szám 139-146.
- ³¹ U. o. 146-166.
- ³² Esztergomi Prímási Levéltár 3063/1946
- ³³ Gergely Jenő: A Demokrata Néppárt „igazolól jelentése” a Mindszenty József bíboros hercegprímással keletkezett konfliktusáról. Századok (127) 1993. 5-6. 761-780.
- ³⁴ Gergely Jenő: A Demokrata Néppárt alkotó elemei. In: Kereszténység és közélet. Tisztelgés Kovács K. Zoltán 75. születésnapjára. (Tanulmányok). Szerk. Bagdy Gábor Gyorgyevics Miklós, Mészáros József. Budapest, Barankovics István Akadémia, 1999. 165-173.
- ³⁵ Hubai László: A magyar társadalom politikai tagoltsága és az 1947-es választás. In: Fordulat a világban és Magyarországon 1947-1949. Szerk. Feitl István, Izsák Lajos, Székely Gábor. Budapest, Napvilág, 2000. 100.(továbbiakban: Hubai, 2000)
- ³⁶ Izsák, 1985.94. A dokumentumot közreadja Szakolczai György - Szabó Róbert: Két kísérlet a proletárdiktatúra elhárítására. Barankovics és a DNP 1945-1949. Bibó és a DNP 1956. Budapest, Gondolat Kiadó, 2011. 286-288.
- ³⁷ A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945-1948 között. Sajtó alá rend., szerk és a bev. tanulmányokat írta Beke Margit. Köln-Budapest, Argumentum, 1996. 1947. július 25. 2. napirendi pont. 220.
- ³⁸ A kiegyezés reményével. Keresztes Sándorral beszélget Elmer István. Budapest, Kairosz, 2008. 68-69.
- ³⁹ Az interkonfesszionális megvalósítása nem minden esetben sikerült. A DNP 71 országgyűlési képviselőjéből is csak 5 honatya (mindössze 7%.) volt más felekezetű.
- ⁴⁰ Gergely, 2007. 148.
- ⁴¹ Eszterhás György (1916-2002): jogász, belügyminisztériumi tisztviselő. 1945-1947-ben a az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ⁴² Izsák, 1985. 94.
- ⁴³ Ilyen együttműködésre Kiskunhalason sor is került. V. ö. Szabó Róbert: Egy értelmiségi parasztvezér. Nagy Szeder István (1907-1994). In: Halasi Múzeum 2. Emlékkönyv a Thorma János Múzeum 130. évfordulójára. Kiskunhalas, Thorma János Múzeum, 2004. 246.
- ⁴⁴ Hubai, 2000. 112-114.
- ⁴⁵ Pócza Lajos (1909-1993): közigazgatási szakértő. 1945-1947-ben az FKgP nemzetgyűlési pótképviselője, 1947-1948-ban a DNP parlamenti frakció tagja.
- ⁴⁶ Matheovits Ferenc (1914-1995): járásbíró, 1947-1948-ban a DNP parlamenti frakció tagja. 1949 és 1964 között több mint 19 évig politikai fogoly.
- ⁴⁷ Pócza Lajos: A Demokrata Néppárt története. Melbourne-Sydney, Magyar Élet, 1989. 82. (továbbiakban: Pócza, 1989)
- ⁴⁸ Hazánk, 1947. november 14.
- ⁴⁹ Csicskó Mária- Szabó Róbert: A Demokrata Néppárt képviselői. In: Az idő élén jártak. Kereszténydemokrácia Magyarországon 1944-1949. Szerk. Kovács K. Zoltán- Rosdy Pál. Barankovics István Alapítvány, Budapest, 1996. 119-188.
- ⁵⁰ Kovács K. Zoltán: A Demokrata Néppárt küzdelme az országgyűlésben és a közéletben (1947-1949). In: Félbemaradt reformkor. Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása? A Katolikus Szemlében megjelent tanulmányok gyűjteménye. Roma, Detti, 1990.198-239.(továbbiakban: Kovács K., 1990)
- ⁵¹ Szabados Pál (1908-1986): férfiszabó-mester. 1939-1944 között az EMSZO titkára. 1947-1948-ban a DNP országgyűlési képviselője.
- ⁵² Kovács Ferenc (1902-1982): kisbirtokos, gazdálkodó. 1945-től az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ⁵³ Mészáros Ödön (1887-1965): tanár, pedagógus. 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.

-
- ⁵⁴ Bodnár János (1904-1996): kántortanító, iskolaigazgató. 1945-től az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ⁵⁵ Pécsi József (1899-1951): földműves, gazdálkodó. 1945-től az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ⁵⁶ Iszak Kálmán (1906-1974): MÁV-alkalmazott, állomáskezelő. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁵⁷ Keresztes Sándor (1919-2013): jogász, gazdasági munkaügyi felügyelő. 1947-1948-ban a DNP országgyűlési képviselője. 1990-ben és 1994-1998-ban a KDNP képviselője, 1989-1990-ben elnöke.
- ⁵⁸ Kováts László (1913-2000): mezőgazda, erdőgazdasági mérnök. 1947-1947-ben és 1990-1994-ben az FKgP nemzetgyűlési képviselője, 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁵⁹ Berkes János (1902-1992): kántortanító, iskolaigazgató. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁶⁰ Nagy Lajos (1915-1993): gazdálkodó, katonatiszt, segédmunkás. 1945-től az FKgP nemzetgyűlési, majd 1947-től a DNP országgyűlési képviselője.
- ⁶¹ Hazánk, 1947. október 24.
- ⁶² Babóthy Ferenc (1915-2004): kertgazda, KALOT szervező, majd alkalmazott, gyári munkás. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁶³ Rónay György (1913-1978): költő, író, műfordító. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁶⁴ Kovács K., 1990. 232.
- ⁶⁵ Kovács K. 1990. 233.
- ⁶⁶ Varga, 1981. 99. valamint Pócza, 1989.106-107.
- ⁶⁷ Gergely, 2007. 153.
- ⁶⁸ Berkes János, Keresztes Sándor, Iszak Kálmán, Szabados Pál, Ugrin József mandátumától megfosztása, Pörnczi József ezt megelőzendő lemond megbízatásáról. 1948. július 7-9.
- ⁶⁹ Székely Imre Kálmán (1893-1980): ügyvéd. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁷⁰ Csépe Jenő (1900-1966): polgári iskolai tanár. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁷¹ Kovács K. Zoltán (1924-2008): mezőgazdász, újságíró. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁷² Mézes Miklós (1920): gazdálkodó, pénz-és adóügyi szakértő. 1947-től 1949-ig a DNP képviselője volt.
- ⁷³ Hazánk, 1948. december 17.
- ⁷⁴ Barankovics István: Sorsdöntő beszélgetés Rákosival. In: Félbemaradt reformkor. Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása? A Katolikus Szemlében megjelent tanulmányok gyűjteménye. Roma, Detti, 1990.242-250.